

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ СИСТЕМАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту є однією з найважливіших тенденцій сучасного суспільства. Системи штучного інтелекту активно використовуються у сфері медицини, фінансів, транспорту, освіти, промисловості та державного управління. Вони здатні аналізувати великі обсяги інформації, автоматизувати складні процеси та приймати рішення без безпосереднього втручання людини. Разом із перевагами використання штучного інтелекту виникають і нові правові проблеми, пов'язані з відповідальністю за шкоду, заподіяну такими системами. Особливої актуальності це питання набуває у випадках, коли дії систем штучного інтелекту призводять до матеріальних збитків, порушення прав людини або створення загроз для життя та здоров'я людей. У таких ситуаціях виникає проблема визначення суб'єкта відповідальності: розробника програмного забезпечення, власника системи, користувача чи іншої особи. Недосконалість законодавчого регулювання у сфері штучного інтелекту створює труднощі у вирішенні правових спорів та забезпеченні захисту прав потерпілих. Саме тому дослідження відповідальності за шкоду, заподіяну системами штучного інтелекту, є важливим напрямом сучасної юридичної науки.

Штучний інтелект є сукупністю програмних та технічних засобів, здатних виконувати завдання, які потребують інтелектуальної діяльності людини. Сучасні системи штучного інтелекту використовують алгоритми машинного навчання, нейронні мережі та великі масиви даних для аналізу інформації та прийняття рішень. Такі технології активно впроваджуються у різні сфери суспільного життя, оскільки дозволяють підвищити ефективність

роботи та автоматизувати складні процеси. Однією з головних проблем використання штучного інтелекту є можливість заподіяння шкоди фізичним чи юридичним особам. Наприклад, помилки автономних транспортних засобів можуть спричиняти дорожньо-транспортні пригоди, медичні системи штучного інтелекту можуть встановлювати неправильні діагнози, а автоматизовані фінансові системи — створювати ризики фінансових втрат. Крім цього, використання штучного інтелекту може призводити до порушення права на приватність, незаконного використання персональних даних та дискримінації громадян. Особливість систем штучного інтелекту полягає у тому, що вони здатні самостійно аналізувати інформацію та приймати рішення без постійного контролю людини. Саме це створює труднощі у визначенні суб'єкта юридичної відповідальності за завдану шкоду. На відміну від традиційних механізмів, де відповідальність покладається на конкретну особу, у випадку використання штучного інтелекту складно визначити, хто саме повинен нести відповідальність: розробник програмного забезпечення, виробник технічного обладнання, власник системи чи користувач. У сучасній юридичній науці існує кілька підходів до вирішення цієї проблеми. Перший підхід передбачає покладення відповідальності на розробника або виробника системи штучного інтелекту. У цьому випадку відповідальність виникає через помилки програмування, технічні несправності або недоліки алгоритмів. Другий підхід ґрунтується на відповідальності власника чи користувача системи, оскільки саме вони здійснюють контроль за її використанням та отримують вигоду від її функціонування. Третій підхід передбачає створення спеціального правового статусу для систем штучного інтелекту, однак така концепція викликає значні дискусії серед науковців та юристів. Важливу роль у регулюванні використання штучного інтелекту відіграє міжнародне право. Європейський Союз активно працює над створенням нормативно-правової бази у сфері штучного інтелекту. Основною метою таких ініціатив є забезпечення безпеки використання технологій, захист прав людини та встановлення чітких правил

відповідальності за шкоду, заподіяну системами штучного інтелекту. Особлива увага приділяється системам високого ризику, які можуть впливати на життя, здоров'я чи права громадян. В Україні питання правового регулювання штучного інтелекту також набуває дедалі більшого значення. Хоча національне законодавство ще не містить комплексного механізму відповідальності за дії систем штучного інтелекту, окремі норми цивільного, адміністративного та кримінального права можуть застосовуватися до випадків заподіяння шкоди. Проте стрімкий розвиток цифрових технологій потребує створення спеціального законодавства, яке б враховувало особливості функціонування систем штучного інтелекту та забезпечувало ефективний захист прав громадян. Складною проблемою є також питання етичної відповідальності у сфері штучного інтелекту. Алгоритми можуть відтворювати упередження, закладені у вихідних даних, що призводить до дискримінаційних рішень щодо певних категорій населення. Наприклад, системи автоматичного відбору кандидатів на роботу або кредитного оцінювання можуть необ'єктивно оцінювати людей через недосконалість алгоритмів. Це створює загрозу порушення принципів рівності та справедливості. Крім цього, використання штучного інтелекту створює ризики кібербезпеки. Хакерські атаки на автоматизовані системи можуть призвести до витоку персональних даних, фінансових втрат або порушення роботи критично важливої інфраструктури. У таких випадках також виникає проблема визначення відповідальності за наслідки неправомірного використання технологій штучного інтелекту. У сучасних умовах важливим напрямом розвитку правового регулювання є створення ефективної системи контролю за використанням штучного інтелекту. Необхідним є впровадження стандартів безпеки, прозорості алгоритмів та механізмів державного нагляду за діяльністю компаній, які розробляють та використовують системи штучного інтелекту. Важливе значення має також міжнародне співробітництво у сфері правового регулювання цифрових технологій.

Штучний інтелект є важливим досягненням сучасних технологій, яке суттєво впливає на розвиток суспільства та економіки. Разом із перевагами використання систем штучного інтелекту виникають нові правові проблеми, пов'язані з відповідальністю за шкоду, заподіяну такими системами. Основною складністю є визначення суб'єкта юридичної відповідальності та створення ефективного механізму захисту прав потерпілих. Сучасне законодавство ще не повністю враховує особливості функціонування систем штучного інтелекту, що потребує подальшого вдосконалення правового регулювання у цій сфері. Важливим завданням є забезпечення безпечного використання технологій, захист прав людини та впровадження прозорих механізмів контролю за діяльністю систем штучного інтелекту. Розвиток законодавства у сфері штучного інтелекту є необхідною умовою ефективного функціонування цифрового суспільства та забезпечення правової безпеки громадян.

Список використаних джерел:

1. Войтович Н. О. Правові, етичні та соціально-психологічні аспекти політичної реклами як складової соціальних комунікацій. Дис. на здобуття наук. ступ. канд. наук. із соціальних комунікацій за спец. 27.00.01 «Теорія та історія політичної комунікацій». ДНУ імені Олеся Гончара, Дніпро, 2021. 256 с.
2. Закон України «Про захист персональних даних». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
3. Політологічний енциклопедичний словник / Урядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. К.: Генеза, 2004. 736 с.
4. Чудик Н.О. Етико-правові аспекти впровадження систем штучного інтелекту: балансування технологічного прогресу та фундаментальних прав людини в умовах цифрової трансформації суспільства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 3. С. 42-47
5. Regulation of the European Parliament and of the Council Laying Down Harmonised Rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/>